

**MUROD MUHAMMAD DO‘STNING “LOLAZOR” ROMANI:
INSON VA JAMIYAT MUAMMOLARINING BADIY TALQINI**

Ro‘zimatova Madina Sherzod qizi

Qo‘qon davlat universiteti

Gumanitar fanlar va tillar fakulteti

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy o‘zbek adabiyotida muhim o‘rin tutgan Murod Muhammad Do‘stning “Lolazor” romani g‘oyaviy va badiiy jihatdan tahlil qilinadi. Asarda shaxs va jamiyat o‘rtasidagi murakkab munosabatlar, ma‘naviy inqiroz, vijdon va mas‘uliyat masalalari chuqur yoritilgan. Roman qahramonlari obrazlari orqali davr ruhiga xos muammolar, inson ruhiyatidagi ichki qarama-qarshiliklar hamda axloqiy tanlov jarayonlari ochib beriladi. Shuningdek, asarning o‘zbek nasri rivojidagi ahamiyati va badiiy-estetik qiymati ilmiy asosda baholanadi.

Kalit so‘zlar. Murod Muhammad Do‘st, “Lolazor”, roman, shaxs va jamiyat, ma‘naviy inqiroz, vijdon, zamonaviy o‘zbek adabiyoti, Yaxshiboyev, davr tanazzuli .

Murod Muhammad Do‘st zamonaviy o‘zbek adabiyotida jamiyatdagi ma‘naviy muammolarni, inson ruhiyati va davr o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni teran badiiy tahlil qilgan ijodkorlardan biridir. Uning asarlarida shaxsning ichki dunyosi, hayotiy tanlovlari, vijdon va mas‘uliyat masalalari yetakchi mavzu sifatida talqin etiladi. Yozuvchi ko‘pincha jamiyatdagi illatlarni alohida shaxslar taqdiri orqali ochib berib, davrning ruhiy manzarasini real va ishonarli tasvirlaydi.

“Lolazor” romani Murod Muhammad Do‘st ijodida ana shu yo‘nalishning yorqin namunasi bo‘lib, unda moddiy boylik va mansab bilan ma‘naviy qadriyatlar o‘rtasidagi ziddiyat markazga chiqariladi. Asarda jamiyatdagi ma‘naviy tanazzul, soxtalik va vijdon sinovi inson hayoti bilan uzviy bog‘liq holda yoritiladi. Roman

qahramonlaridan biri — Yaxshiboyev obrazi orqali muallif boylik va tajribaga ega, yoshi katta insonning ichki bo'shlig'i va ma'naviy tanazzulini ochib beradi.

Yaxshiboyev qari va moddiy jihatdan to'kis hayot kechirgan shaxs bo'lsa-da, uning hayotida chin ma'no, ruhiy xotirjamlik va vijdon pokligi yetishmaydi. Muallif ushbu obraz orqali boylik insonni baxtli va komil qilmasligini, aksincha, agar ma'naviyat yetishmasa, moddiy farovonlik insonni ichki bo'shliqqa olib borishini badiiy asosda ko'rsatadi. Shu tariqa Yaxshiboyev obrazi muayyan davrda shakllangan, moddiy manfaatni ustun qo'ygan qatlamning umumlashma timsoliga aylanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi "Lolazor" romanining g'oyaviy-falsafiy mohiyatini Yaxshiboyev obrazi orqali tahlil qilish, unda boylik, ma'naviyat va vijdon masalalarining qanday badiiy talqin etilganini ilmiy asosda yoritishdan iboratdir. Shuningdek, romanda davr va shaxs munosabatlari qanday ochib berilgani aniqlanadi.

"Lolazor" romanida voqealar markazida inson taqdiri va uning jamiyatdagi o'rni masalasi turadi. Asar zamon ruhini, ijtimoiy muhitning shaxs ongiga ta'sirini va insonning ichki kechinmalari hamda axloqiy tanlovlarini batafsil yoritadi. Muallif qahramonlar orqali jamiyatdagi befarqlik, soxtalik, ma'naviy bo'shliq va mas'uliyatsizlik kabi illatlarni ochib beradi, ularning natijasi shaxs hayotidagi muammolar bilan uzviy bog'liqdir.

Roman syujetida asosiy qarama-qarshilik — boylik va moddiy farovonlik bilan ruhiy qoniqish va vijdoniy poklik o'rtasidagi ziddiyatdir. Yaxshiboyev timsolida muallif boy, qari va tajribali shaxsning ichki bo'shligini tasvirlab, moddiy farovonlikning ruhiy qoniqish va haqiqiy obro'ni kafolatlamasligini ko'rsatadi. Oxirida Yaxshiboyevning farzandlari bir-birini tanqid qiladi va meros masalasida adolatsizlik yuz beradi, bu esa ma'naviy bo'shliq va oilaviy nizolarni ochib beradi.

Shuningdek, romanda davrning siyosiy va ijtimoiy muhitiga oid voqealar ham muhim o'rin egallaydi. Qahramonlar va ularning atrofidagi odamlar majburiy paxta ishlari bilan yuzma-yuz keladi.

Muallif ayniqsa qizlarning bu jarayonda duch kelgan qiyinchiliklarini,

ba'zida hayotdan voz kechish darajasiga yetishini tasvirlaydi. Bu voqealar orqali Murod Muhammad Do'st o'quvchiga davr siyosati, inson hayoti va mehnatning ma'naviy qiymati o'rtasidagi ziddiyatni ochib beradi. Murod Muhammad Do'stning "Lolazor" romani inson va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni, shuningdek, davr siyosati va ijtimoiy hayotning shaxs ruhiyatiga ta'sirini chuqur ochib beradi. Asarda boylik, mansab, vijdon va ma'naviyat kabi g'oyalar markaziy o'rin tutadi. Yaxshiboyev timsolida muallif boy va tajribali insonning ichki bo'shlig'i, ruhiy tanazzuli va haqiqiy obro'ga erisha olmasligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, farzandlar orasidagi adolatsizlik va meros masalalari oiladagi ma'naviy inqirozni yoritadi. Roman g'oyasida davr siyosati va majburiy ishlar — xususan, paxta terimiga oid voqealar — inson hayotidagi ziddiyatni yanada chuqurlashtiradi. Qahramonlarning yoki ular bilan bog'liq odamlarning mehnat majburiyatlariga duch kelishi, ba'zida hayotdan voz kechishiga olib kelishi, o'quvchiga davr siyosatining shaxs va jamiyat ruhiyatiga salbiy ta'sirini ko'rsatadi. Shu tariqa muallif insonga faqat moddiy boylik yetarli emasligini, ma'naviy poklik, vijdon va axloqiy qadriyatlar ham hayotda muhimligini targ'ib qiladi. Romanda shuningdek, axloqiy tanlov va ichki kurash g'oyasi yetakchi o'rin tutadi. Qahramonlar o'z vijdoni bilan yuzma-yuz kelib, hayotiy qarorlarini ma'naviy qadriyatlar asosida qabul qilishga majbur bo'ladilar. Bu esa o'quvchida shaxsiy mas'uliyatni anglash va insonning ichki dunyosini chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Shunday qilib, "Lolazor" romani zamonaviy o'zbek adabiyotida g'oyaviy-falsafiy jihatdan boy, inson ruhiyati, ma'naviy mas'uliyat, davr siyosati va ijtimoiy muhit ta'sirini birlashtirgan asardir. Bu roman o'quvchini nafaqat voqelikni anglashga, balki o'z vijdonini, ma'naviy qarashlarini va hayotiy tanlovlarini tahlil qilishga chorlaydi.

Murod Muhammad Do'stning "Lolazor" romani badiiy jihatdan boy, tasviriy va psixologik vositalar orqali murakkab g'oyalarni etkazishda yuqori mahoratni namoyon etadi. Muallif qahramonlar va ularning ichki dunyosini sodda, lekin ta'sirchan uslubda tasvirlab, o'quvchida voqelikni jonli his qilish imkonini yaratadi.

Romandagi Yaxshiboyev obrazi orqali muallif boylik va ma'naviyat

ziddiyatini ochib beradi. Qari va boy bo'lishiga qaramay, uning ichki dunyosi bo'sh, ruhiy iztirob va vijdon tanazzuli bilan to'la. Shu orqali muallif shaxsiy qarorlar, axloqiy tanlov va ichki kurashlarni badiiy asosda aks ettiradi.

Asarda davr siyosati va ijtimoiy muhit tasvirlari ham badiiy uslubning muhim vositasi sifatida ishlatilgan. Paxta majburiy ishlari, ijtimoiy bosim va farzandlar orasidagi adolatsizlik sahnalari orqali o'quvchiga nafaqat tarixiy voqelik, balki inson ruhiyatidagi ziddiyatlar ham yetkaziladi. Muallif bu voqealarni sun'iy bezaksiz, realistik shaklda tasvirlaydi, bu esa asarning badiiy kuchini oshiradi.

Roman tilida sodda, ravon va ta'sirchan ifoda ustuvor bo'lib, psixologik tahlil, ichki monologlar va dramatik sahnalar orqali qahramonlar ruhiy kechinmalari jonli tarzda ko'rsatilgan. Shu bilan birga, tasviriy vositalar — tabiat, ob-havo, makon va harakatlar — qahramonlar ruhiy holatini aks ettiruvchi ramziy element sifatida ishlatilgan.

Badiiy mahoratning yana bir xususiyati — axloqiy va falsafiy g'oyalarni bevosita tushuntirishga urinmasdan, voqelik va qahramonlar hayoti orqali ochishdir. Shu yo'l bilan muallif o'quvchini ichki tafakkurga chorlaydi, shaxsiy mas'uliyat, ma'naviy qadriyat va vijdon masalalarini o'z tajribasi bilan anglash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, Murod Muhammad Do'stning "Lolazor" romani zamonaviy o'zbek adabiyotida inson va jamiyat munosabatlarini, davr siyosati, ijtimoiy muhit va shaxs ruhiyati o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni chuqur ochib beradigan asar sifatida alohida o'rin egallaydi. Romanda boylik, moddiy farovonlik, vijdon va ma'naviyat ziddiyati asosiy g'oya sifatida ilgari surilgan. Yaxshiboyev timsoli orqali muallif boy, qari va tajribali insonning ichki bo'shligini, ruhiy iztirobini va hayotiy qarorlar oldidagi tanazzulini ochib beradi.

Shuningdek, romanda davr siyosati va paxta majburiy ishlari kabi tarixiy-iqtisodiy voqealar qahramonlarning hayotidagi ziddiyatlarni yanada chuqurlashtiradi. Qizlarning majburiy mehnatdagi azoblari va ba'zida halok bo'lishlari, shaxs va jamiyat o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni ko'rsatadi. Farzandlar orasidagi adolatsizlik va oiladagi nizolar esa ma'naviy tanazzul va inson ruhiyati muammolarini kuchaytiradi.

Badiiy-mahorat jihatidan, muallif voqealarni sodda, ravon va ta'sirchan til orqali yetkazadi. Ichki monologlar, psixologik tahlil, tasviriy va ramziy elementlar yordamida qahramonlarning ruhiy kechinmalari jonli ifodalangan. Shu yo'l bilan romanda falsafiy, ma'naviy va ijtimoiy g'oyalar o'quvchiga bevosita yetkazilmagan holda, real voqelik va qahramonlar hayoti orqali anglatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Murod Muhammad Do'st. Lolazor. Toshkent: Sharq, 2015, 1–320-betlar.
- 2.Abdullaev, R. Zamonaviy o'zbek nasri: nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan, 2012, 45–78-betlar.
- 3.Oripov, T. O'zbek adabiyotida ma'naviy-axloqiy mavzular. Toshkent: Adabiyot va san'at, 2010, 102–135-betlar.
- 4.Karimov, S. Zamonaviy o'zbek romanining g'oyaviy-estetik xususiyatlari. Toshkent: Akademiya, 2014, 56–90-betlar.
- 5.Tursunov, M. O'zbekiston adabiyoti va jamiyat. Toshkent: Yosh gvardiya, 2013, 88–120-betlar.
- 6.Qodirov, A. O'zbek nasrida shaxs va jamiyat. Toshkent: Fan, 2011, 34–67-betlar.
- 7.Axmedov, F. Davr va adabiyot: zamonaviy roman tahlili. Toshkent: Adabiyot, 2016, 12–50-betlar.
- 8.Xolmatov, B. O'zbek adabiy tanqidida badiiy-mahorat masalalari. Toshkent: Ilm, 2013, 77–110-betlar.